

MIHALACHE GHICA – UN OM POLITIC UITAT

ALEXANDRA ȚÂNȚĂREANU*

Provenind din rândul marii boierimi, dintr-o familie cu o vechime, atunci, de două sute de ani¹ și cu un rol activ în politica celor două Principate Române, Mihalache a avut șansa de a se numi Ghica și de a avea printre numeroșii săi frați și doi domni. Este vorba despre Grigore al IV-lea Ghica, primul domn pământean din Țara Românească de la 1822-1828 și despre Alexandru Dimitrie Ghica, domnul regulamentar de la 1834-1842 care a revenit ulterior, în perioada 1856-1858, în postura de caimacam în Țara Românească.

Aspectul politic al vieții lui Mihalache Ghica stă sub semnul a numeroase controverse. În ceea ce privește documentele diplomatice care-l menționează pe acesta și care au constituit cea mai mare parte a materialului nostru documentar, rapoartele consulilor acreditați în Principate difereau unele de altele din punct de vedere al conținutului, interesului și exactității informațiilor întrucât acestea depindeau în mare măsură de gradul de subiectivism al fiecărui agent precum și de modul în care acești străini înțelegeau și interpretau evenimentele la care erau martori². Colquhoun, de pildă, agent englez, aplica în țară politica bine cunoscută a Marii Britanii de descurajare a unor încercări de subminare a integrității Imperiului Otoman ca fiind singura soluție de a evita o eventuală împărțire a acestuia de către Austria și în mod special de către Rusia³. Pe aceeași linie rusofobă se axa și activitatea altor consuli străini din răstimpul domniei primului principe pământean. Un astfel de exemplu era Hugot, diplomatul francez de la București care a refuzat să iasă în întâmpinarea lui Minciaki atunci când, în anul 1826, acesta din urmă devenise consul general al Rusiei la București⁴. Hugot refuzase de altfel să-l viziteze și pe comandantul corpului de ocupație otoman, reacție diferită față de cea a consulului austriac, Fleishhackl von Hakenau care-l vizitase atât pe diplomatul otoman cât și pe cel rus⁵.

* Institutul Național al Monumentelor Istorice.

¹ Mihai Sorin Rădulescu, *Elita liberală românească (1866-1900)*, Ed. All, București, 1998, p. 33.

² Paul Cernovodeanu vorbește despre rapoartele lui Colquhoun, de pildă, ca relevându-se prin „seriozitatea analizei și calitatea observațiilor, deși diplomatul englez nu se arată întotdeauna obiectiv și forța chiar adevărul, dacă luăm în considerare ceea ce înțelegea el prin apărarea intereselor britanice în acest colț al continentului”; Paul Cernovodeanu, *Importanța rapoartelor consulare engleze pentru istoria Principatelor Române în perioada regulamentară (1835-1848)* în „Revista de Istorie”, tom 34, nr. 6, 1981, p. 1097-1110.

³ *Ibidem*.

⁴ Dan Berindei, *Diplomația românească modernă de la începuturi la proclamarea independenței de stat (1821-1877)*, București, 1995, p. 21.

⁵ *Ibidem*.

Cu toate că scrisorile diplomaților străini în Principate reprezintă o sursă importantă de informații, interveneau uneori aspecte precum diferențele de optică politică și chiar simpatii și antipatii personale⁶.

Pe de altă parte, interesant de știut ar fi mediile față de care diferiți consuli străini ar fi putut nutri mai multă simpatie și cărora le-ar fi putut împărtăși opiniile politice, precum și cât de bine informați erau în privința istoriei și realităților acestei zone. Despre Hugot, de pildă, Grigore Ghica îi scria contelui de Guillemont, ambasadorului Franței la Constantinopol: „D. Consul pare a fi considerat a fi sub demnitatea sa de a examina și a cunoaște un pic constituția și obiceiurile țării unde guvernul său i-a încredințat un post onorabil”⁷. În rest, acestor întrebări le pot fi găsite cu greu răspunsuri, folosind exclusiv documente diplomatice, datorită tonului de imparțialitate abordat adeseori în aceste scrisori formale.

În ceea ce-l privea pe consulul prusian, Kreuchely, și rapoartele sale, Nicolae Iorga menționează în prefața volumului X din Documente Hurmuzaki, îngrijit de el: „Limba e stălcită în ele, ideile sunt naive uneori, sentimentele, ale unui om obișnuit, crescut în veacul al XVIII-lea, veac formalist și ușor. A fost însă un om conștiincios, onest, cu toate acușările ce i le aduce o dată colegul său francez⁸, activ și nu fără curaj, căci pe când ceilalți consuli dispăreau în Ardeal și Bucovina, el a rămas în București în vremi de răscălare și de război, în timpuri de ciumă și de epidemii. Pe noi nu ne-a înțeles și nu ne-a iubit, căci nu era o inteligență superioară, nici o inimă cu simpatii largi”⁹. Iorga îi aprecia însă arhondologia pe care acesta o întocmise despre boieriiile muntene¹⁰.

Informațiile despre Mihalache Ghica, frate și apropiat al domnului, relativ contradictorii, se supun climatului politic intern al perioadei 1822-1828. Acesta se caracteriza prin conflictul dintre boierimea mare conservatoare și boierimea mijlocie și mică ce aspira să obțină și ea aceleași drepturi de a participa la conducerea țării¹¹. Starea de tensiune și nemulțumirile împotriva noului domn reflectau o realitate sumbră a Țării Românești, căci cu toate încercările acestuia de reforme, cu caracter moderat, ce-i drept, moștenirea vechiului regim fanariot era încă prezentă, în administrație, legi și finanțe¹². În privința competiției dintre boieri, istoricul Ioan C. Filitti îl cita pe Kreuchely: „cei mici voiesc să fie mari și se cred întemeiați în drept la aceasta iar cei mari se întreabă fiecare: pentru ce nu sunt eu domn?”¹³

⁶ În acest sens este scrisoarea consulului Hugot datată 10 mai 1823 și adresată lui Chateaubriand, în care îl descrie pe domn, în termeni de profund dispreț, ca pe o persoană ignorantă și avară care se înconjură de oameni parveniți și rapace (Consulul se referă în acest context la Filip Lenș), colecția de documente Hurmuzaki, vol. XVI., Doc. MML, p. 1099.

⁷ Vlad Georgescu, *Din corespondența diplomatică a Țării Românești (1823-1828)*, București, 1962, p. 133; apud Dan Berindei, *op.cit.*, p. 27.

⁸ Este vorba despre Lejeune

⁹ Hurmuzaki, vol. X (Prefață), p. LIV.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Nicolae Isar, *Principatele Române de la 1821 la 1848 sub semnul renașterii naționale (Sinteză și culegere de texte)*, București, 2004, p. 68.

¹² Ioan C. Filitti, *Opere alese, cap. Frământările politice și sociale în Principatele Române de la 1821 la 1828 (în continuare Frământările politice...)*, București, 1985, p. 177.

¹³ *Ibidem*, p. 148.

Atacurile nu au fost îndreptate numai asupra domnului, ci și asupra apropiaților acestuia, acuzați a duce o politică venală. Printre ei se afla și Mihalache Ghica, propulsat de către domn, se zicea, pe baza relațiilor de rudenie. Despre această chestiune, Kreuchely oferea mai multe detalii în trei dintre scrisorile trimise superiorului său de la Constantinopol, Miltitz, în ordine cronologică, epistolele din 6 noiembrie 1822, din 28 ianuarie 1825 și din 17 mai 1827. În prima scrisoare consulul prusian menționa partidele politice formate la începutul domniei lui Grigore al IV-lea Ghica, corupția boierilor și strategia acestora de a escalada ierarhia politică¹⁴. Acesta poate fi motivul pentru care – continua Kreuchely – Grigore Ghica numise la acea dată în funcții oameni de încredere precum fratele său, Mihalache Ghica, în dregătoria de mare postelnic, pe Filip Lenș ca mare cămăraș, pe banul Barbu Văcărescu mare vistier și pe Mihăiță Filipescu agă.¹⁵

A doua scrisoare, continua ideea de mai sus, explicând nepotismul Principelui prin dorința acestuia de a prelua toate frâiele puterii. Banul Văcărescu era demis din funcția sa, Marea Vistierie urmând să fie dată lui Mihalache, despre care Kreuchely spunea că, deși bine intenționat, nu avea nici pe departe calitățile necesare unei funcții atât de importante. În această scrisoare, consulul mai oferea și alte indicii în ceea ce-l privea pe Mihalache, și anume că nu posedea drept calitate tăria de caracter și că tocmai aceasta l-a ajutat să obțină Marea Vistierie, căci marele boier, prin statutul de rudă a domnului și „calitatea” de a fi o persoană influențabilă, îi oferea fratelui său, Principele, obediența pe care și-o dorea din partea unui astfel de dregător¹⁶. Cea de-a treia scrisoare se înscrie pe aceeași linie a precizării modalității lui Grigore al IV-lea Ghica de a face numirile în funcții¹⁷.

Au mai existat și alte astfel de documente, semnate de Hugot și Kreuchely, în care Mihalache Ghica era menționat fie în trecut, în condițiile câte unei numiri de a sa, fie în contextul vreunui scenariu menit să-i illustreze venalitatea, nedemonstrată însă pe de-a întregul, și chiar ca unul dintre personajele țintă ale ironiilor diferitelor pamflete și anecdote care circulau în București.¹⁸

În timpul domniei fratelui său Grigore, Mihalache Ghica a avut, pe rând, funcțiile de mare postelnic în 1822, vechil al spătăriei în 1823 și mare vistier din 1825 până în 1828.

Cu sfârșitul domniei lui Grigore al IV-lea Ghica, se încheie prima etapă importantă din activitatea politică a lui Mihalache, acesta din urmă aflându-se în vizorul agenților consulari străini și, deci, menționat în documentele diplomatice prin alianță cu fratele său, domnul pământean, care-i oferise funcții importante în stat. Tot astfel, Mihalache revine în prim-planul vieții politice în 1834, odată cu urcarea pe tronul Țării Românești a fratelui său mai mic, Alexandru, cunoscut ca Alexandru Dimitrie Ghica.

Perioada de tranziție dintre cele două domnii, care a corespuns ocupației țariste, nu este foarte bogată în referiri privitoare la Mihalache Ghica. De altfel,

¹⁴ Hurmuzaki, X, Doc. CCLIII, p. 186.

¹⁵ *Ibidem*,

¹⁶ *Ibidem*, Doc. CCCLXXXII, p. 312.

¹⁷ *Ibidem*, Doc. DIV, p. 419.

¹⁸ Ioan C. Filitti, *Frământările politice...*, p. 149.

evenimentele desfășurate în Principate la acest moment nu ar fi putut scoate în evidență decât activitatea țaristă, deoarece aceasta era dominantă. Există totuși câteva relatări ale consulului austriac la București, Timoni, către cancelarul Metternich, într-o scrisoare datată 15 aprilie 1829, din care reiese că acesta îndeplinea, printre alții, o misiune riscantă, procurarea de alimente pentru armata țaristă de ocupație, fiind trimis la Focșani pentru aceasta. Dacă misiunea nu era îndeplinită întocmai, risca să fie deportat în Siberia sau să fie împușcat¹⁹. Alte două rapoarte ale diplomaților Hiller și Fleischhackl von Hakenau, dateate 7 iulie 1830²⁰ și respectiv 28 august 1830²¹, îl surprindeau pe Mihalache Ghica în calitate de membru în comisia formată de Kisseleff pentru fixarea graniței Valahiei cu provinciile turcești de la Dunăre conform prevederilor din tratatul de la Adrianopol. De asemenea, raportul agentului francez, Lagan, către ministrul de externe al Franței, Sébastiani, menționează noile numiri în funcții făcute în 1831 de către Kisseleff, cu scopul de a pune capăt nemulțumirii generalizate față de niște funcționari care jefuiau în mod sistematic țara²². În astfel de circumstanțe a fost numit Mihalache Ghica vornic în Țara Românească²³.

În plan intern, domnia lui Alexandru Dimitrie Ghica s-a izbit de rezistența boierilor care formau opoziția și care se grupaseră în jurul lui Iordache Filipescu, fost mare vornic, ce fusese înlocuit în funcție în 1835 de către fratele domnului, Mihalache Ghica, Barbu Știrbei, înlocuit de către Scarlat Mihalescu la logofetia treburilor bisericești și Gheorghe Bibescu – fratele celui din urmă –, înlocuit „la secretariatul Statului” de către Apostol Arsachi²⁴. Și agentul francez Cochelet îi scria lui Broglie, în 14 martie 1836, despre faptul că problemele domnului cu marii boieri au avut ca punct de plecare aducerea în prim plan în scena politică a fratelui său Mihalache Ghica, care de altfel ar fi avut și niște discuții tăioase cu boierii Băleanu și Câmpineanu privind chestiunea Regulamentului Organic²⁵. Despre conflictul dintre acesta din urmă și Mihalache, Ion Ghica scria: Câmpineanu, „deputat, face o opoziție foarte fermă nerăbdării de a se îmbogăți a lui Mihail Ghica; prieten intim al principelui, îl îndeamnă să lase deoparte subtilitățile politice și să se ocupe în mod serios de comerț și industrie, să încurajeze agricultura, navigația pe Dunăre, să atragă case de comerț și să inițieze cu orice preț construirea de căi de comunicație”²⁶. Cu Mihalache Ghica în postura de Mare Vornic, Departamentul din Lăuntru a luat inițiativa înființării de târguri noi: Alexandria, Islaz, Corabia, Severin, Turnu Măgurele și s-a preocupat pentru întemeierea învățământului la sate (1838)²⁷. În pofida acestor măsuri, despre Alexandru Dimitrie Ghica și chiar și despre Mihail Sturza, domnul regulamentar din Moldova, s-a scris că „doreau sincer modernizarea țării lor dar păstrându-le pentru ei și pentru

¹⁹ Hurmuzaki, vol. XVI, Doc. XCV, p. 99.

²⁰ *Ibidem*, Doc. CCXXIX, p. 293-294.

²¹ *Ibidem*, Doc. CCXXI, p. 301.

²² Hurmuzaki, vol. XVII, Doc. CCCLCCII, p. 243.

²³ *Ibidem*.

²⁴ Nicolae Isar, *op.cit.*, p. 98; Ioan C. Filitti, *Domniile Române sub Regulamentul Organic. 1834-1848*, București, 1915, p. 19-20.

²⁵ Hurmuzaki, vol. XVII, Doc. DCXXI, p. 594.

²⁶ Ion Ghica, *Opere. Note istorice asupra Principatelor remise lui Ahmed Efendi la cererea sa*, București, 1985, p. 370.

²⁷ Nicolae Isar, *op.cit.*, p. 100.

boierime” că erau „frânați în avânturile lor de poziția lor social-politică la care nu renunțau”.²⁸

Cochelet, agentul Franței, într-un raport din 30 decembrie 1835 către Broglie, în contextul povestirii despre sfaturile pe care domnul le primise de la Mihalache și cumnatul său Vladimir Blaremborg (al doilea soț al surorii lor, Profira) privind păstrarea unor relații cât mai puțin „iritante” cu Rückmann, lansa și o altă idee, aceea a influenței puternice pe care Mihalache o avea asupra domnului. Aceeași idee se regăsește și în scrisoarea unui alt consul francez, Chateaugiron, datată 7 mai 1838²⁹, în timp ce Timoni, agentul austriac într-un raport din 30 noiembrie 1835, relatează părerea proastă a prințului sârb Miloș Obrenovici despre sfătuitorii domnului, atribuind erorile acestuia din urmă în mod special marelui vornic Mihalache Ghica, în care Alexandru Dimitrie Ghica se încredea orbește³⁰. Timoni, de altfel, în mai multe rânduri a reluat această informație³¹ întărind ideea că, într-adevăr Mihalache a fost „mâna dreaptă” a lui Alexandru Ghica și că asupra lui mai ales au căzut toate acuzațiile pentru greșelile domnului³².

Sfârșitul activității politice a lui Mihalache Ghica a fost răsunător, marele boier fiind caracterizat de Billecocq, agentul Franței, ca făcând parte din acea categorie de boieri care nu ieșeau din funcție cu mâinile curate și acuzat că s-ar fi îmbogățit prin jefuirea țării timp de șase ani, afișând în același timp o falsă integritate. Erau propuse măsuri drastice de pedepsire a acestui mare boier mai mult ca o lecție de morală dată unui popor care avea mare nevoie de ea³³. Alexandru Dimitrie Ghica a fost forțat de către consulul rus Duhamel să-l demită pe fratele său, despre care Ion Ghica spunea că era unul dintre „cei trei oameni cei mai compromiși”³⁴, Constantin Cantacuzino și Iancu Manu fiind ceilalți doi (ambii au ajuns ulterior caimacamii ai Țării Românești).

Lăudând instrucția și erudiția lui Mihalache, într-o scrisoare a Monseniorului Vladimir Ghika (1873-1954), către Pompiliu Eliade³⁵ este comentată însă și mentalitatea Marelui Vornic care, conservatoare și orientală, era în dezacord cu inteligența și aparența de occidentalizare a sa. Cât privește influența mare de la curtea domnească pe care Mihalache a exercitat-o, ea nu ar fi avut un deznodământ prea fericit pentru regimul lui Alexandru Ghica, deoarece ar fi acționat mai degrabă în favoarea propriului său interes decât în aceea a fratelui său.

Mihalache Ghica a părăsit viața politică cu câteva luni înaintea înlocuirii fratelui său de la domnie, urmând a-și petrece următorii ani din viață până la moartea survenită în anul 1850, în străinătate.

Ideea că acest mare boier era lipsit de talent în ceea ce privea politica ar putea fi verosimilă având în vedere numeroasele relatări ale diferiților consuli în acest sens.

²⁸ Dan Berindei, *op. cit.*, p. 53.

²⁹ Hurmuzaki, vol. XVII, Doc. DCLXXXVII, p. 702.

³⁰ Hurmuzaki, vol. XVI, Doc. DLIV, p. 625.

³¹ *Ibidem*, Doc. CDLXXXVII, p. 567 (rap. din 29 august 1834), Doc. DLIV p. 625, Doc. DLVIII, p. 638 (rap. din 22 ianuarie 1836).

³² Ioan C. Filitti, *op. cit.*, p. 20.

³³ Hurmuzaki, vol. XVI, Doc. DCCCXXXIV, p. 880.

³⁴ Ion Ghica, *op. cit.*, p. 383.

³⁵ George Trohani, *Une lettre – document historique – du prince et du monseigneur Vladimir Ghyka pour Pompiliu Eliade*, în „Muzeul Național”, XVII, 2005, p. 259.

Nu ar putea fi exclusă nici acuzația de corupție, însă afirmațiile diplomaților și ale unor contemporani de-ai săi sunt contradictorii și adesea neargumentate, într-o epocă dominată de lupte interne, intrigi și comploturi de tot felul, astfel încât se poate spune că subiectul rămâne unul deschis.

MIHALACHE GHICA – A FORGOTTEN POLITICIAN

Abstract

Mihalache Ghica belongs to the great boyar's category. His family was 200 years old at that time and played an active role on the stage of the two Romanian Principates. Two of his many brothers were rulers. He led a controversial political life. Different consuls spoke about his lack of political talent. He was also suspected of being a corrupt politician. All these opinions are frequently unmotivated and contradictory because the epoch was full of inner struggles, intrigues and plots. Thus the subject stays open.